

Надія Крива

Науковий керівник: к. і. н., доц. Лісовська О.В.

СУЧАСНА ВІТЧИЗНЯНА ІСТОРІОГРАФІЯ ГОЛОДОМОРУ 1932-1933 РОКІВ В УКРАЇНІ

Тривалий час Голодомор в Україні 1932–1933 рр. було цілковито викреслено з політичної історії. Забороняли писати про нього в пресі й літературі, згадувати в офіційних документах. Лише в період гласності, демократизації й національного відродження України почали говорити про ліквідацію цієї «білої плями».

Першим значним внеском вітчизняних істориків у розробку проблем, пов'язаних із Голодомором 1932–1933 рр., є книга «Голод 1932–1933 років на Україні: очима істориків, мовою документів» [2], хоча справжнє вивчення історії голодоморів почалося після 1991 р., коли стали доступними архіви й уможливився збір свідчень очевидців. Своєрідно розкриваються питання про причини, суть і прояви голоду в фундаментальному збірнику документів Центрального державного архіву вищих органів влади і управління України «Колективізація і голод на Україні: 1929–1933 рр.». Збірник містить понад 400 документів і публікувався двічі [9].

У сучасній Україні відомим дослідником Голодомору є історик С. Кульчицький. У 1991 р. вийшла його монографія «Ціна великого перелому» [13], в подальші роки побачила світ низка монографій з обґрунтуванням геноцидної суті Голодомору 1921–1933 рр. [11].

Найвищого рівня, як вважають П. Панченко і В. Шмарчук, смертність сягнула в областях, що спеціалізувалися на вирощуванні зернових: Полтавській, Кіровоградській, Одеській та Дніпропетровській. Нижчою була смертність у Житомирській, Вінницькій, Чернігівській, Київській, Харківській обл. [15, с. 176–177].

1991 р. з'явилася перша збірка свідчень людей, які пережили Голодомор: «1933: Голод: Народна книга-меморіал». Спогади свідків страшних подій 1932–1933 рр. увійшли до збірника документів «Голодомор 1932–1933 рр. на Чернігівщині: влада та народ». Полтавська обласна організація Національної спілки письменників України та Інститут післядипломної педагогічної освіти підготували дві книги «Голодомор 1932–1933 рр. на Полтавщині». Обласна редакційна колегія Книги Пам'яті України видала книгу, в якій поіменно увічнено понад 16 тисяч мешканців 25 районів Полтавщини, які загинули голодною смертю в 1932–1933 рр. У Вінниці видано збірник документів «Голод та голодомор на Поділлі 1920–1940 рр.». 2008 р. опубліковано книгу «Голодомор на Луганщині 1932–1933 рр. Документи. Аналіз. Коментарі» [1; 3; 4; 5; 10, с. 12; 29].

Про праці, присвячені Голодомору 1932–1933 рр., йдеться у Довіднику «Голодомор в Україні 1932–1933 рр.», виданому 2001 р. в Одеській науковій бібліотеці імені М. Горького. В ньому зафіксовано 6338 публікацій [6]. Питання Голодомору пов'язують із політичними репресіями. Цьому присвячено працю «Розсекречена пам'ять. Голодомор 1932–1933 років в Україні в документах ГПУ - НКВД» [17].

2008 р. в журналі «Персонал» опубліковано доповіді істориків М. Дорошка і Я. Калакури, з якими вони виступили на VI Міжнародній конференції з Голодомору. Так, М. Дорошко цілком поділяє твердження, що Голодомор 1932–1933 рр. був геноцидом проти українського народу. [7, с. 103]. Матеріал Я. Калакури містить бібліографічний покажчик публікацій про Голодомор 1932–1933 рр. За підрахунками дослідників, за 1932–2007 рр. в Україні й світі опубліковано понад 13 тисяч документальних збірників, колективних та індивідуальних монографій, дисертацій, наукових статей, матеріалів міжнародних, всеукраїнських і регіональних наукових конференцій, навчальних посібників, публіцистичних творів, спогадів очевидців, газетних статей, з них близько 5 тисяч наукових, науково-популярних історичних праць [8, с. 105].

Охарактеризувавши періоди історіографічного процесу досліджень проблем Голодомору 1932–1933 рр., Я. Калакура сформулював низку загальних висновків

Своє бачення суті та проявів Голодомору висвітлив директор Українського відділення Міжнародного інституту гуманітарних та політичних досліджень В. Малінкович, який з 1970-х рр. вивчає проблеми Голодомору. Він пов'язує його насамперед з політикою прискореної колективізації та підвищенням розмірів продподатку [11, с. 3].

Сьогодні питання голодоморів предметно досліджують в Інституті історії України НАН України, Міжрегіональній академії управління персоналом, вивчають Асоціація дослідників голодоморів в Ізраїлі, Всеукраїнське товариство «Меморіал» ім. В. Стуса, Центр українознавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка. В Україні діє Асоціація дослідників голодоморів в Україні. Видано низку збірок спогадів свідків Голодомору [16; 33–36]. Тему Голодомору широко представлено в мережі Інтернет. Найкориснішими можуть бути сайти: <http://www.archives.gov.ua/Sections/Famine/>, спеціальний розділ офіційного сайту Державного комітету архівів України; <http://www.golodomor.org.ua/>, спеціальний проект за підтримки Міжнародного фонду «Україна 3000»; http://www.president.gov.ua/content/p_150_2.html (Офіційне Інтернет-представництво Президента України).

Голодомор 1932–1933 рр. став національною трагедією, окрім очевидних людських втрат та величезного морального удару, він практично знищив старе українське село з його багатими народними традиціями. Замість нього з'явилося колгоспне село, яке вже не виступало

проти радянської влади, бо колективізація придушила почуття індивідуалізму, основне для українського селянина. Отже, втрата мотивації, тотальне одержавлення, спад виробництва, зниження продуктивності праці, нарешті, жахливий за масштабами людських жертв Голодомор - це не повний перелік підсумків сталінських експериментів над українським селом. Ніхто з сумлінних учених і політиків не заперечує той факт, що голодомор в Україні був і були жертви. Але навіть стислий огляд наукової літератури з проблеми голоду 1932–1933 рр. в Україні дає змогу зробити висновок, що, незважаючи на значне зростання кількості відповідних наукових праць, окремі аспекти залишаються майже не висвітленими, певні напрями - дискусійними та гостро актуальними.

Список використаних джерел:

1. 33-й: Голод: Народна книга-меморіал / Упор. Л. Б. Коваленко, В. А. Маняк. - К.: Рад. письменник, 1991. - 584 с.
2. Голод 1932–1933 років на Україні: очима істориків, мовою документів: Збірник / Інститут історії партії при ЦК КПУ / Упор. Р.Я. Пиріг. - К. : Політвидав України, 1990. -608 с.
3. Голод та голодомор на Поділлі 1920–1940 рр. Збірник документів та матеріалів / Упор. Р. Ю. Подкур, В. Ю. Васильєв, М.П. Кравченко. - Вінниця: ДП ДКФ, 2007. - 704 с.
4. Голодомор 1932–1933 рр. на Полтавщині: до 75-х роковин. Збірник документів і матеріалів / Упор. О. О. Бутенко, В. В. Коротенко, Т. П. Пустовіт. - Полтава, 2008. - 284 с.
5. Голодомор 1932–1933 рр. на Чернігівщині: влада та народ / Упор. Н. М. Коваль, А. В. Морозова, Н. М. Полетун. - Чернігів: Чернігівські обереги, 2008. - 408 с.
6. Голодомор в Україні 1932–1933 рр.: Бібліограф. Показчик.- Одеса; Л., 2001 - 656 с.
7. Дорошко М. Визнання Голодомору 1932–1933 років в Україні геноцидом: між- народний аспект / М. Дорошко // Персонал. - № 1. - 2008. - С. 102–104.
8. Калакура Я. Новітня історіографія Голодомору 1932–1933 років, як геноциду Українського народу: надбання і прорахунки / Я. Калакура // Персонал. - № 1. - 2008. - С. 105–106.
9. Колективізація і голод на Україні (1929–1933): Зб. документів і матеріалів / Упор. Г. Михайличенко, Є. Шаталіна. - К.: Наукова думка, 1992. - 734 с.
10. Косиченко Л. Сторінки драматичної правди / Л. Косиченко // Урядовий кур'єр. - 2007. - 7 грудня. - С.
11. Кульчицький С. В. Голод 1932–1933 рр. в Україні як геноцид = Голод 1923–1933 гг. в Украине как геноцид / Кульчицький С. В. - К., 2005. - 220 с.

12. Кульчицький С. В. Голод 1932–1933 рр. в Україні як геноцид: мовою документів, очима свідків / Кульчицький С. В. - К.: Наш час, 2008. - 240 с.
13. Кульчицький С. В. Ціна великого перелому / Кульчицький С. В. - Київ: Україна, 1991. - 431 с.
14. Малінкович В. Бути чесним перед самим собою / В. Малінкович // Хрещатик. - 2007. - 27 листопада. - С. 3.
15. Панченко П. П. Аграрна історія України / П. П. Панченко, В. А. Шмарчук. - К.: Знання, 2000. - 342 с.
16. Портрет темряви. Свідчення, документи і матеріали у двох книгах. - К. - Нью-Йорк: М. П. Коць, 1999.
17. Розсекречена пам'ять: Голодомор 1932–1933 років в Україні в документах ГПУ- НКВД / Упор.: В. Борисенко, В. Даниленко, С. Кокін та ін. - К.: Стилос, 2007. - 604 с.

Надія Крива

Науковий керівник: к. і. н., доц. Гордієнко В.В.

ФЕРНАН БРОДЕЛЬ ТА ІСТОРИЧНА АНТРОПОЛОГІЯ

Роботи Фернана. Броделя (1902-1985), одного з найбільш плідних і впливових істориків не тільки Франції та Європи, але і всього світу, є надзвичайно змістовними і багатоаспектними у пізнавальному сенсі. Найбільш важливим теоретичним надбанням французького дослідника є аналіз довготривалих структур. На його думку, «історія є сумою усіх можливих історій». Весь велетенський історичний процес, з точки зору Ф. Броделя, розподіляється за хронологічним критерієм, на три різновиди: коротка історія (час подій менше 10років), «середня» історія (час подій від 10 до 100 років), історія «великої часової тривалості»[2, с.118].

У своїй ушлявленій праці «Середземне море і середземноморський світ в епоху Філіпа II» вчений так визначав обсяг свого наукового пошуку: «Час довгої тривалості (це – найголовніше), шестикутник (Франція), Європа, світ – ось часові і просторові координати мого дослідження» [3, с.9]. Це книга про історичні процеси у Середземномор'ї другої половини XVI ст. Задум дослідника полягав у намірі реконструювати та проаналізувати дану проблематику у трьох вимірах. Перший вимір – це історія взаємодії людини з довколишнім середземноморським ландшафтом, другий – процеси розвитку місцевих спільнот, третій – вивчення простору подій у даному регіоні в другій половині XVI ст. Л. Февр, підкреслюючи новаторський характер «Середземномор'я», вказував, що «вперше комплекс морів було зведено в ранг діючих осіб історії» [2, с.116].